

PODSUMOWANIE RAPORTU „POLSKA 2030. WYZWANIA ROZWOJOWE”

CZYM JEST RAPORT „POLSKA 2030. WYZWANIA ROZWOJOWE”?

Przygotowany przez Zespół Doradców Strategicznych Premiera RP i opublikowany w czerwcu 2009 r. Raport „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe” jest propozycją projektu cywilizacyjnego dla Polski na najbliższe dwie dekady. Jest wyrazem konieczności długoterminowego podejścia strategicznego w planowaniu polityki państwa oraz narzędziem służącym

do wypracowania strategicznej orientacji w rządzeniu krajem poprzez:

- identyfikację oraz opis 10 kluczowych wyzwań i towarzyszących im dylematów - szans i zagrożeń, jakie stoją przed Polską w horyzoncie najbliższych 20 lat,
- wielopłaszczyznową diagnozę pozwalającą określić miejsce, w jakim nasz kraj znajduje się po 20 latach transformacji w 10 kluczowych obszarach,
- wytyczenie ścieżki rozwoju Polski według modelu polaryzacyjno-dyfuzyjnego, który pozwoli uniknąć nam zagrożenia dryfem rozwojowym,
- rekomendację kierunków prowadzenia polityki państwa odpowiadającej na wyzwania, tak by umożliwić i sprzyjać realizacji polaryzacyjno-dyfuzyjnego modelu zrównoważonego rozwoju Polski.

Informacja nt. dokumentu „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe” – zielonej księgi (ang. Green paper) - została przyjęta przez Radę Ministrów. Jest podstawą dla prac nad Długookresową Strategią Rozwoju Kraju – strategicznego dokumentu rządowego, którego opracowanie i realizacja są wymogiem Unii Europejskiej. Prace nad DSRK już się rozpoczęły. Dokument „DSRK – Polska 2030. Kalendarz realizacyjny” zostanie przyjęty jeszcze w tym roku. Będzie on pokazywał cele i punkty przełomowe („milowe”) dla realizacji celów Polski 2030 w perspektywie najbliższej dekady.

W 2009 r. w ramach Komitetu Koordynacyjnego ds. Polityki Rozwoju dokonany został przegląd strategii rządowych. Efektem przeglądu stał się „Plan uporządkowania strategii rozwoju”, przyjęty przez rząd w listopadzie 2009 r. Na jego podstawie podjęto prace nad zredukowaniem ilości dokumentów strategicznych (z obowiązujących 42), a w praktyce – nad uspołnieniem ich w ramach 9 zintegrowanych strategii, bazujących na diagnozie i rekomendacjach wynikających z Raportu „Polska 2030. Wyzwania rozwojowe”. Tych 9 strategii to:

- Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki (koordynacja – MG)
- Strategia rozwoju kapitału ludzkiego (koordynacja – Minister Michał Boni)
- Strategia rozwoju transportu (koordynacja – MI)
- Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko (koordynacja – MG)
- Sprawne państwo (koordynacja – MSWiA)
- Strategia rozwoju kapitału społecznego (koordynacja – MKiDN)
- Krajowa Strategia rozwoju regionalnego (koordynacja – MRR)
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego RP (koordynacja – Prezes Rady Ministrów)
- Strategia zrównoważonego rozwoju wsi i rolnictwa (koordynacja – MRiRW).

ZESPÓŁ DORADCÓW STRATEGICZNYCH PREZESA RADY MINISTRÓW

Nad strategiami od grudnia 2009 r. „pod opieką” Komitetu Koordynacyjnego pracują zespoły międzyresortowe. Wstępne wyniki prac – w formie założeń do strategii – zostaną przedstawione już za kilkanaście tygodni, a same strategie – z końcem 2010 r.

Konieczność uporządkowania dokumentów strategicznych wynika z dwóch podstawowych przesłanek:

- Rozwiązań przyjętych w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju – zamiaru skonstruowania spójnej hierarchii dokumentów strategicznych oraz określenia ich wzajemnej zależności.
- Koncepcji wydłużenia czasu obowiązywania „Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju” do 2020 r. – tak, aby myśleć bardziej długofalowo i przygotować się do debaty wewnątrz Unii Europejskiej, dotyczącej budżetu na lata 2014-2020.

Kluczowy etap debaty nad nową perspektywą finansową UE przypadnie prawdopodobnie na okres polskiej prezydencji – aby wiedzieć, jakie są nasze argumenty, potrzeby i cele, musimy wówczas dysponować spójną perspektywą strategiczną. Już teraz toczy się debata nad dokumentem strategicznym „European Union 2020”, której wyniki zostaną zaprezentowane po czerwcowej Radzie Europejskiej.

Realizacja procesu prac na 9 zintegrowanymi strategiami na celu również wypełnienie szerszej inicjatywy – stworzenia efektywnego systemu zarządzania rozwojem kraju, zgodnie z dokumentem „Założenia systemu zarządzania rozwojem Polski”, przyjętym przez rząd w kwietniu 2009 r.

JAKI JEST CEL PROJEKTU „POLSKA 2030”

Celem raportu „Polska 2030” jest wskazanie nowej busoli rozwoju kraju, której wypracowanie niezbędne jest po 20 latach transformacji.

Wyczerpały się dziś bowiem dwa projekty cywilizacyjne - proces transformacji oraz wejścia do Unii Europejskiej - które po 1989 roku napędzały rozwój kraju, nadawały mu kierunek, a przy tym motywowały i angażowały społeczeństwo. „Polska 2030” jest propozycją nowego projektu cywilizacyjnego dla kraju na najbliższe dwie dekady oraz wytyczeniem ścieżki rozwoju według modelu harmonizacyjnego, polaryzacyjno-dyfuzyjnego.

Celem raportu jest również uświadomienie wszystkim interesariuszom polskiego rozwoju, że kluczowe wyzwania i towarzyszące im dylematy mające wpływ na to, jak będzie wyglądało życie w Polsce w 2030 roku, rozstrzygają się dziś. Skuteczna odpowiedź na wyzwania rozwojowe nie będzie możliwa bez ich udziału i zaangażowania oraz dojrzałej i uczciwej debaty publicznej poświęconej strategicznym celom rozwojowym kraju.

DLACZEGO PROJEKT „POLSKA 2030” JEST NAM POTRZEBNY WŁAŚNIE TERAZ?

Czynniki napędzające dotychczasowy rozwój Polski po 1989 roku, wynikające z dwóch projektów cywilizacyjnych, w dłuższym horyzoncie nie wystarczą, by Polska skutecznie konkurowała na globalnym rynku. Jeśli przy rosnącej konkurencyjności w gospodarce światowej **Polska chce uniknąć zagrożenia dryfem rozwojowym, to należy w nowy sposób zdefiniować determinanty i instrumenty polityki rozwoju.** Trzeba to uczynić teraz, bo już dzisiaj zaczyna się przyszłość, mimo że obraz świata mogły nam przesłonić doświadczenia kryzysu na świecie. Oznacza to, że **właśnie teraz Polsce potrzebny jest nowy projekt cywilizacyjny.**

Transformacja była zakrojonym na wielką skalę projektem cywilizacyjnym, przebudowującym podstawy funkcjonowania państwa i gospodarki w kierunku demokracji i gospodarki rynkowej. Przy wszystkich ograniczeniach i ubocznych kosztach Polacy są beneficjentami tych zmian w stopniu większym niż wiele innych krajów, czego wyrazem jest m.in. rozkwit przedsiębiorczości, lecz także wyzwolenie energii społecznej w innych obszarach, m.in. wielki boom edukacyjny. Nominalna wartość PKB powiększyła się w tym czasie 10-krotnie, a siła nabywcza polskich wynagrodzeń wzrosła 16-krotnie.

Członkostwo w UE wzmocniło instytucjonalnie procesy zmian, pokazało nowe możliwości wynikające ze swobody przepływu towarów, kapitału i zasobów ludzkich. Korzyścią jest również stworzenie warunków do polityki rozwoju opartej na funduszach europejskich, co po raz pierwszy od 1989 r. pozwoliło na większą skalę inwestycji publicznych – od możliwych około 3% PKB pod koniec XX w. do możliwych prawie 5% na przełomie 2009 r. i 2010 r. Sprzężenie efektu transformacji i wejścia do UE dało podstawy stabilności. Jej źródłem jest także modernizacja, co widać wyraźnie w strukturze tworzenia polskiego PKB, gdzie rosnące coraz bardziej znaczenie mają usługi rynkowe i unowocześniający

się przemysł, a coraz większym wyzwaniem staje się przeobrażanie potencjału rozwojowego obszarów wiejskich – bo zmienia się rola rolnictwa.

PROJEKT „POLSKA 2030” A ŚWIATOWY KRYZYS GOSPODARCZY

Potrzeba przyjęcia długofalowej perspektywy strategicznej jest szczególnie silna w czasie globalnego kryzysu gospodarczego. Kryzys będzie bowiem szansą dla tych państw, które zdołają pozytywnie wyróżnić się zdolnością do adaptacji, modernizacji i reform, a zagrożeniem dla tych, które nie umiejąc poprawnie zidentyfikować własnych słabości i wyzwań przyszłości, uciekną w protekcjonizm oraz łatwą ekspansję fiskalno-monetarną.

Dlatego też światowy kryzys gospodarczy powinniśmy widzieć przede wszystkim jako szansę modernizacyjną dla Polski i dobre podłoże do zmian instytucjonalnych o wieloletnim horyzoncie oddziaływania. Oznacza to także, że nie ma sprzeczności między kształtowaniem wieloletniego projektu cywilizacyjnej przebudowy Polski, odpowiadającego na długookresowe wyzwania modernizacyjne, a krótkookresową polityką antykryzysową i stabilizującą finanse publiczne. Przeciwnie – działania bieżące w tych sferach powinny być silnie zintegrowane z wieloletnim, strategicznym modelem rozwojowym.

Dlatego też, w obliczu spowolnienia gospodarczego, powstały dwa dokumenty: Plan Stabilności i Rozwoju (listopad 2008 r.) oraz Plan Rozwoju i Konsolidacji Finansów (styczeń 2010 r.). Z jednej strony zatem podjęto działania na rzecz obrony gospodarki przed kryzysem, z drugiej – postawiono pytanie: co dalej z rozwojem kraju i zaproponowano konkretne działania. Plan Stabilności i Rozwoju (w części rozwojowej zawierający m.in. elementy dotyczące upowszechnienia szerokopasmowego dostępu do Internetu, uproszczenia pozyskiwania środków unijnych na inwestycje, zwiększenia możliwości odpisów na działalność w zakresie B+R etc.) został już niemal w całości zrealizowany. Kolejnym krokiem jest Plan Rozwoju i Konsolidacji Finansów, w którego części rozwojowej proponuje się rozwiązania dotyczące m.in.:

- Upowszechnienia i wysokiej jakości wychowania przedszkolnego
- Nowego modelu finansowania szkolnictwa wyższego
- Upowszechnienia i poprawy jakości kształcenia ustawicznego
- Zwiększenia współpracy nauki i biznesu
- Rozwoju „Polski Cyfrowej”
- Ułatwień we wchodzeniu młodych ludzi na rynek pracy (program „Lepszy Start”)
- Dalszych ułatwień w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej.

10 KLUCZOWYCH WYZWAŃ, KTÓRE SZCZEGÓŁOWO DIAGNOZUJE RAPORT I NA JAKIE POLSKA MUSI ODPOWIEDZIEĆ W HORYZONCIE 2030 ROKU

1. WZROST I KONKURENCYJNOŚĆ
2. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA
3. WYSOKA AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA ORAZ ADAPTACYJNOŚĆ ZASOBÓW PRACY
4. ODPOWIEDNI POTENCJAŁ INFRASTRUKTURY
5. BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYCZNO-KLIMATYCZNE
6. GOSPODARKA OPARTA NA WIEDZY ORAZ ROZWÓJ KAPITAŁU INTELEKTUALNEGO
7. SOLIDARNOŚĆ I SPÓJNOŚĆ REGIONALNA
8. POPRAWA SPÓJNOŚCI SPOŁECZNEJ
9. SPRAWNE PAŃSTWO
10. WZROST KAPITAŁU SPOŁECZNEGO

NA CZYM POLEGA PROPONOWANY W PROJEKCIE „POLSKA 2030” MODEL POLARYZACYJNO-DYFUZYJNEGO ROZWOJU?

Dziś Polska jest w specyficznym momencie rozwojowym. Z jednej strony unaoczniają się olbrzymie zapóźnienia w sferze infrastruktury, dostępności transportowej, powszechności stosowania Internetu i zaawansowanych usług teleinformatycznych, ale też na przykład niewydolność potencjału energetycznego i linii przesyłowych czy brak

zdywersyfikowanych źródeł bezpieczeństwa energetycznego. W tych wszystkich obszarach poprawa sytuacji wymaga zdecydowanego zwiększenia nakładów, skoncentrowania energii na zwiększaniu sprawności państwa w zarządzaniu tymi procesami. Z drugiej strony – mimo zapóźnień cywilizacyjnych, związanych także z jeszcze niepełną modernizacją gospodarki i niskim potencjałem rozwojowym obszarów od lat pozostających poza zasięgiem oddziaływania centrów życia gospodarczego – wyłaniają się liderzy nowych przewag konkurencyjnych. Wykorzystując kapitał intelektualny, gotowość do mobilności i adaptacyjności oraz dynamizm szybko zdobywającego nowe umiejętności młodego pokolenia, metropolie rozwijają się w zgodzie z nowoczesnymi paradygmatami i z powodzeniem konkurują z innymi aglomeracjami europejskimi.

By wykorzystać szanse, jakie pojawią się przed Polską w perspektywie 2030, oraz by przygotować kraj na zagrożenia wynikające z długookresowych trendów światowych – model rozwojowy musi wzmacniać dynamikę wzrostu, sprzyjając jeszcze pełniejszemu korzystaniu z szans i stopniowo usuwać coraz większej grupie regionów i społeczności przeszkody utrudniające udział w tym procesie. To dlatego wydaje się, że **odpowiednim modelem na nadchodzące 20 lat rozwoju jest model polaryzacyjno-dyfuzyjny.**

Przyjmując nierównomierność tempa rozwoju za naturalny element procesów gospodarczych i mając świadomość zagrożeń, jakie wynikają z choćby czasowego wzrostu dysproporcji między regionami, grupami społecznymi czy sektorami gospodarki – polityka gospodarcza musi się odnaleźć wobec jednoczesnych wyzwań w zakresie likwidacji zapóźnień oraz wspierania kreacji nowych przewag konkurencyjnych. Dlatego obok wspierania biegunów wzrostów (czyli procesów polaryzacyjnych), trzeba przede wszystkim stworzyć warunki dla dyfuzji – tego wszystkiego, co będzie sprzyjało wyrównywaniu szans edukacyjnych, zwiększało dostępność transportową każdego miejsca w kraju, likwidowało groźbę wykluczenia cyfrowego, poprawiało poziom integracji społecznej, budowało solidarność pokoleń, dawało poczucie możliwości urzeczywistnienia własnych aspiracji.

Celem każdego państwa zawsze są: wzrost gospodarczy i poprawa jakości życia. Strategią, szczególnie dla Polski w horyzoncie najbliższych dwóch dekad, jest umiejętne zdiagnozowanie, w jakich obszarach polaryzacja pojawi się jako skutek uboczny, oraz tworzenie narzędzi tak, by minimalizować jej społeczne i rozwojowe skutki, nie niwecząc przy tym pojawiających się, nowych szans na zwiększenie lub podtrzymywanie tempa wzrostu wykorzystującego reguły konkurencji i rynku. Z tego zaś wynika, że podstawowym zadaniem dla państwa jest wspieranie procesów dyfuzji – tworzenie i ciągła aktualizacja skutecznych i efektywnych narzędzi wyrównywania poziomów potencjału rozwojowego i warunków życia.

DLA ROZWOJU POLSKI KONIECZNA JEST ZMIANA FILOZOFII PAŃSTWA - OD WELFARE STATE DO WORKFARE STATE PLUS WELFARE SOCIETY

Polska, by się rozwijać, musi się zmienić ze społeczeństwa żyjącego z transferów w społeczeństwo utrzymujące się pracy. Mamy tu na myśli tradycyjny model państwa opiekuńczego (ang. welfare state), które jest obciążeniem dla rozwoju, gdyż ciągle widać w nim przewagę „biernych” transferów nad „aktywnymi” inwestycjami w rozwój ludzi i przemianę warunków ich życia. Rozwojowi natomiast może sprzyjać stworzenie warunków państwa pracowników (workfare state) uzupełnianego przez opiekuńcze społeczeństwo (welfare society).

Polska należy do niewielu krajów na świecie, gdzie relatywnie wysoki poziom życia osiągany jest przy bardzo niskiej stopie zatrudnienia (poniżej 60%). Na pytanie o niewykorzystane w Polsce rezerwy „umożliwiające kolejny skok cywilizacyjny” odpowiedź brzmi: **to właśnie jest klucz. Niezbędne kroki to większa aktywność osób dzisiaj biernych, pozostających w domu, realne stworzenie warunków sprzyjających realizacji zawodowej osób niepełnosprawnych, korzystanie na o wiele większą skalę z wielkiego doświadczenia osób 50/55+, wreszcie – odwołanie się do potencjału mieszkańców terenów wiejskich.** W rywalizacji konkurencyjnej współczesnych gospodarek wysoka aktywność zawodowa i rosnąca jakość edukacyjna nowo wchodzących na rynek pracy mogą nie wystarczyć. Niezbędne są jeszcze **mobilność pracowników i ich adaptacyjność.** Te dwa czynniki wiążą się z elastycznością form zatrudnienia, inną organizacją czasu pracy, gotowością do uczenia się przez całe życie i w każdych okolicznościach. Zarazem jednak w perspektywie 2030 r. **inaczej będzie przebiegała kariera zawodowa. Jej rytm i cykl będzie musiał współgrać z cyklem życia i indywidualnymi wyborami ludzi.**

Tak postawione zadanie wymaga radykalnej przebudowy polityki państwa, a ogólnie – strategicznego spojrzenia na rozwój. Opracowanie długoterminowej strategii rozwoju kraju wymaga też innej perspektywy, niż przyjmowano dotychczas w dokumentach o charakterze strategicznym. Horyzont czasowy myślenia o rozwoju Polski winien być

wydłużony w stosunku do przygotowywanych wcześniej strategii w kontekście wymagań europejskich. **Perspektywa 2030 r. to objęcie wyobraźnią i prognozami, scenariuszami i dylematami co najmniej jednego pokolenia więcej.**

SOLIDARNOŚĆ POKOLEŃ – OŚ MYŚLENIA STRATEGICZNEGO W PROJEKCIE „POLSKA 2030”

Strategicznie pojmowana polityka rozwoju wymaga, aby decyzje podejmowane dzisiaj oceniał w kategoriach wpływu na przynajmniej jedno przyszłe pokolenie. Oznacza to rosnącą świadomość, że dążenie do równowagi między pokoleniami powinno stać się dominantą działań państwa i w państwie. Założeniem takiej perspektywy nie jest zamiar konfrontacji ani konfliktowania pokoleń, lecz odwrotnie – lepsze zrozumienie potrzeby współpracy, świadomy wybór modelu redystrybucji opieki nad dziećmi i osobami starszymi, ograniczenie skali międzypokoleniowego zadłużenia (w długu publicznym i w systemie emerytalnym), wreszcie akceptacja odmienności wizji świata. Oznacza to, że w decyzjach dotyczących warunków startu zawodowego osób, które się dzisiaj rodzą, a będą wchodziły na rynek pracy w 2030 r., trzeba brać pod uwagę właściwe dla przyszłości determinanty – model kariery zawodowej i łączenia pracy z życiem. W tym sensie **istotą polityki rozwoju jest tworzenie przestrzeni dla indywidualnych strategii wyboru osób, rodzin i wspólnot.**

Trzeba przy tym pamiętać, że siły generujące rozwój w każdym pokoleniu opierają się na aspiracjach: nastawieniu na zmianę, na poprawę losu i życia – niewiele można zbudować na nastawieniu roszczeniowym i domaganiu się od rządzących bezwarunkowego spełniania żądań. **Napięcie między siłami roszczeń a siłami aspiracji najdobitniej definiuje obecny moment rozwojowy w Polsce na płaszczyźnie społecznej.** Od mądrej polityki solidarności pokoleń, racjonalnego i warunkowego uwzględniania roszczeń, lecz także przemyślanego sposobu tworzenia szans na spełnianie aspiracji zależy to, czy podążymy drogą dryfu rozwojowego, którą będzie kierował przypadek, czy też będziemy świadomie wybierać spośród opcji rozwoju ukierunkowanych na realizację aspiracji obecnych i przyszłych pokoleń.

Niezbędna jest **synergia między perspektywą solidarności pokoleń a strategiczną orientacją w rządzeniu.** Kluczowe cechy tej orientacji to **prymat przyszłości nad terażniejszością oraz kapitału społecznego rozwoju nad kapitałem społecznym przetrwania.**

Prymat przyszłości nad terażniejszością oznacza odwagę spojrzenia w przyszłość późniejszą co najmniej o jedno pokolenie, doprowadzenie do spójności decyzji bieżących ze strategicznymi wyborami. Nie można dążyć do wzrostu korzystania z wartościowej pracy obywateli jako dźwigni rozwoju, a zarazem utrudniać funkcjonowanie na rynku pracy lub wręcz zachęcać do wczesnego opuszczania go. Nie można budować przyszłych przewag konkurencyjnych na zadłużeniu, którego trudy spłacania odczuwać będą następne pokolenia. Ważna dla tak definiowanej orientacji strategicznej jest harmonizacja działań reformatorskich z utrzymywaniem wpływu politycznego po to, aby sprawując władzę, w pełni sprzyjać osiągnięciu przez Polskę długofalowych celów strategicznych. Mądre przywództwo powinno wspomagać wybór między bieżącą walką o poparcie elektoratu a kładzeniem podwalin pod przyszłe przewagi konkurencyjne.

Dla strategicznie zorientowanego rządu oparciem jest kapitał społeczny. W Polsce z powodów historyczno-kulturowych skupia się on bardziej na przetrwaniu, obronie wartości i odrębności, a mniej jest nastawiony na otwartość. Dopiero transformacja przyniosła wzrost społecznego kapitału adaptacji w różnych środowiskach. Był on jednak najmocniej oparty na indywidualizmie. To, czego potrzebujemy dla przyszłych sukcesów i realizacji szans, wiąże się ze **wspólnotowym, grupowym kapitałem rozwoju**, rosnącą zdolnością do współpracy, rozumienia się, zaufania, wspólnotowego patrzenia w przyszłość.

Kapitał społeczny i jego funkcje rosną w dobie powszechnej komunikacji, dostępności każdej informacji i wiedzy, sieciowego charakteru relacji międzyludzkich, nowo definiowanych pozycji i struktur społecznych. **Trzeba jednak pamiętać, że czynnikiem rozwijającym kapitał społeczny jest sprawne i przyjazne państwo.**

PIĘĆ KLUCZOWYCH CZYNNIKÓW ROZWOJU POLSKI W HORYZONCIE 2030.

1. Warunki dla szybkiego wzrostu inwestycji.
2. Wzrost aktywności zawodowej i mobilności Polaków.
3. Rozwój produktywności i innowacyjności.
4. Efektywna dyfuzja rozwoju w wymiarze regionalnym i społecznym.
5. Wzmocnienie kapitału społecznego i sprawności państwa.

JAKIE DYLEMATY ROZWOJOWE STOJĄ PRZED POLSKĄ W 10 KLUCZOWYCH WYZWANIACH I CZYM GROZI ZANIECHANIE DZIAŁAŃ?

Każde z dziesięciu wyzwań, jakie stoją przed Polską w horyzoncie najbliższych dwóch dekad, niesie ze sobą wybór między wykorzystaniem szansy wstąpienia na szybką ścieżkę modernizacji a zagrożeniem dryfem rozwojowym. **W obszarze konkurencyjności** dryf rozwojowy oznacza zagrożenie wieloletnią stagnacją zamiast budowy fundamentów trwałego, szybkiego wzrostu gospodarczego i dołączenia dzięki temu do grona państw rozwiniętych w horyzoncie jednego pokolenia. Niewykorzystanie **potencjału demograficznego** wynikającego ze zwiększania się długości trwania życia grozi kosztownymi społeczno-ekonomicznymi skutkami zmian w strukturze wieku.

Zaniechania w **polityce rynku pracy** spetryfikują charakteryzujący go obecnie stan niepewnej stabilności, zamiast wytworzyć wśród Polaków zdolność do adaptacji i mobilności. W **obszarze infrastruktury** zagrożeniem jest podwójna peryferyjność – zarówno Polski w relacji ze światem, jak i określonych obszarów względem centrów rozwojowych w kraju – wynikająca ze słabości, niskiej gęstości oraz jakości infrastruktury. Brak harmonijnej odpowiedzi na **wyzwania klimatyczne i energetyczne** spowoduje, że wzrost gospodarczy w Polsce napotka na nieprzekraczalną barierę, a cele ochrony środowiska nie zostaną osiągnięte. Zaniechania w zakresie **gospodarki opartej na wiedzy i kapitale intelektualnym** spowodują, że nasz dystans wobec rozwiniętych państw świata w nauce, kreatywności i innowacyjności będzie się powiększał. Z kolei jeśli nie wykorzystamy efektywnie szansy na budowę mechanizmów dyfuzyjnych i wzmocnienie wewnętrznego **potencjału rozwojowego wszystkich regionów Polski**, grozi nam trwała polaryzacja rozwoju.

Dryf rozwojowy w **obszarze spójności** oznacza pozostanie przy modelu polityki społecznej z okresu transformacji nakierowanego na kompensację skutków wykluczenia zamiast eliminacji jego przyczyn, co oznaczać będzie zmarnowanie potencjałów i ograniczenie indywidualnej swobody wyboru znacznej części polskich obywateli. Niepodjęcie zorientowanych na obywatela reform instytucjonalnych, jako jedna z kluczowych barier rozwoju, grozić będzie postępującą słabością **infrastruktury prawnej i organizacyjnej państwa**, spadkiem jego sprawności, niewykorzystaniem szansy na przyspieszenie wzrostu gospodarczego i spadkiem zaufania obywateli do państwa. **W obszarze kapitału społecznego** mamy wybór między pozostaniem przy kapitale adaptacji i przetrwania a podjęciem wspólnego wysiłku takiego uzupełnienia go, by polskie społeczeństwo wykorzystało szansę wytworzenia kapitału rozwojowego.

Wszystkie wymienione zagrożenia stoją przed Polską już dziś, a ich eliminacja powinna stać się istotą polskiej polityki rozwoju. Kompleksowy model takiej polityki – usuwającej zagrożenie dryfem w dziesięciu wyróżnionych wymiarach i budującej trwałe fundamenty na przyszłość – został zaprezentowany w raporcie „Polska 2030”. Mierzy się on z wyborem publicznym w sposób całościowy, zakładając, że modernizacja przebiega wielowątkowo i tak też musi być wdrażana. Wdrożenie rekomendacji zawartych w raporcie pozwoli naszemu krajowi w ciągu najbliższego dwudziestolecia nie tylko uniknąć ryzyka znacznego spowolnienia lub wręcz zatrzymania wzrostu gospodarczego i odrabiania wieloletnich zapóźnień cywilizacyjnych wobec rozwiniętych państw Europy, Ameryki i Azji, ale przede wszystkim uzyskać nowe globalne przewagi konkurencyjne i zbudować podstawy trwałej spójności społecznej opartej na zasadzie międzypokoleniowej i międzyregionalnej solidarności. Dlatego niezwykle ważne jest, aby podjąć wyzwanie modernizacyjne, jakie stoi przed naszym krajem 20 lat po wyborach czerwcowych 1989 roku i osiągnąć jak najszerszą akceptację i skupienie energii społecznych wokół projektu Polska 2030.

JAKIE KIERUNKI DZIAŁAŃ W ODPOWIEDZI NA WYZWANIA I DYLEMATY REKOMENDUJE RAPORT „POLSKA 2030. WYZWANIA ROZWOJOWE”?

Rekomendacje sformułowane w Raporcie „Polska 2030” w ramach dziesięciu zidentyfikowanych wyzwań rozwojowych można pogrupować w trzy główne, wzajemnie powiązane i oddziałujące na siebie wymiary:

- polityki tworzące demograficzne, makroekonomiczne i instytucjonalne fundamenty rozwoju,
- polityki podnoszące produktywność, mobilność i adaptacyjność gospodarki,
- polityki kształtujące społeczny wymiar rozwoju i stwarzające warunki dla jego dyfuzji.

REKOMENDACJE DLA POLITYKI TWORZĄCE DEMOGRAFICZNE, MAKROEKONOMICZNE I INSTYTUCJONALNE FUNDAMENTY ROZWOJU: ZWIĘKSZENIE PODAŻY KAPITAŁU I PRACY W GOSPODARCE W ŚREDNIM I DŁUGIM OKRESIE.

Pierwsza grupa rekomendacji koncentruje się na działaniach, których zadaniem jest przede wszystkim zwiększenie podaży kapitału i pracy w gospodarce w średnim i długim okresie. **Będzie to możliwe dzięki zmianie systemu fiskalnych, instytucjonalnych oraz organizacyjnych bodźców oddziałujących na motywacje ludzi do podejmowania aktywności ekonomicznej.**

- W obszarze polityki fiskalnej przedstawione rekomendacje koncentrują się na minimalizacji zniekształceń, jakie system podatkowy powoduje w gospodarce. **Potrzebny jest taki rozkład obciążeń podatkowych nałożonych na konsumpcję, kapitał i pracę, by sprzyjało to wyższym oszczędnościom i inwestycjom.** Nowy porządek obejmowałby przede wszystkim przesunięcie ciężaru fiskalnego z podatków kapitałowych na rzecz podatków pośrednich. Uzyskać to można z jednej strony dzięki proinwestycyjnym zmianom w zasadach opodatkowania kapitału, a z drugiej – harmonizacji stawek podatków pośrednich i rozszerzeniu bazy podatkowej podatków bezpośrednich oraz składek ubezpieczeniowych. Ich uzupełnieniem byłoby przeprowadzenie zmian preferujących dochód z pracy względem dochodu ze świadczeń i obniżających stawki podatkowe płacone przez osoby najmniej zarabiające.
- **Zmiany w systemie podatkowym musiałyby przebiegać równoległe do zharmonizowanych z nimi przeobrażeń w systemie zabezpieczenia społecznego.** Raport wskazuje, że niepożądanym skutkiem ubocznym niektórych obecnych rozwiązań instytucjonalnych jest wyjątkowo niski w skali europejskiej wskaźnik zatrudnienia. Drugim skutkiem są nierówności, jakich na rynku pracy doświadczają kobiety, osoby młode, osoby z niepełnosprawnościami, rolnicy oraz ludzie po pięćdziesiątym roku życia. Zwraca także uwagę, że utrzymanie obecnego stanu spowoduje w przyszłości diametralne pogłębienie wykluczenia społecznego osób w podeszłym wieku. **Integracyjny wymiar rekomendowanych zmian jest więc nie mniej ważny niż ich wymiar makroekonomiczny i demograficzny.** Raport wskazuje w szczególności na pilną potrzebę kontynuacji tych przekształceń w systemie zabezpieczenia społecznego, które zmniejszą zakres osób korzystających ze świadczeń poniżej 65–67 roku życia do uzasadnionego społecznie minimum, zachęcą do późniejszego kończenia kariery zawodowej, a także wspomogą łączenie pracy z edukacją, opieką nad dziećmi, rehabilitacją zdrowotną i zawodową. **Proponowane zmiany obejmują w szczególności integrację z systemem powszechnym niezbilansowanych aktuarialnie emerytalnych systemów specjalnych, zrównanie wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn oraz przebudowę systemu wsparcia dla osób niepełnosprawnych, tak by podejmowanie zatrudnienia było traktowane jako instrument realnej integracji społecznej.**
- Dyskusja o rozwoju Polski nie może abstrahować od zjawisk migracyjnych. **Kluczowe wydają się takie działania, które mogłyby wykorzystać potencjał migracji – zarówno powrotnych z zagranicy, jak i wewnętrznych.** Działania zmierzające do uelastyczenia rynku pracy i przemyślane wsparcie rozwoju infrastruktury transportowej i mieszkaniowej przyczynią się do zwiększenia efektywności alokacji zasobów pracy wewnątrz kraju, a także skoncentrowania ich wokół najbardziej prężnych ośrodków miejskich. Dzięki temu wzrośnie dobrobyt zarówno w regionach odnotowujących napływ netto migrantów, jak i w regionach, gdzie następuje ich odpływ.
- Rekomendacje zaprezentowane w raporcie obejmują także wiele zmian instytucjonalnych i organizacyjnych, komplementarnych do proponowanych reform wydatków i dochodów publicznych. **Zmiany te, podobnie jak działania o charakterze fiskalnym, mają w długim okresie za zadanie sprzyjać większym inwestycjom i wyższej podaży pracy dzięki podniesieniu oczekiwanego zwrotu z kapitału i pracy.** Wśród nich warto przede wszystkim wymienić **promowanie oraz wspieranie dzietności za pomocą inwestowania w infrastrukturę opiekuńczą i edukacyjną** oraz subsydiowania jej, a także podjęcie wielu reform regulacyjnych i instytucjonalnych, nakierowanych na **podniesienie jakości interwencji publicznej w jej warstwie prawnej i organizacyjnej.** Podstawową zasadą przyświecającą tym zmianom jest zaufanie do mechanizmów rynkowych i zagwarantowanie wysokiej jakości działań instytucji państwa. **W centrum działań administracji ma być obywatel, który uzyska pełną możliwość realizacji swoich praw i aspiracji. Zarówno w sferze indywidualnej, jak i gospodarczej.**

- W sferze regulacji i stosowania prawa **raport podkreśla potrzebę budowy elastycznych mechanizmów legislacyjnych i głębokich zmian w systemie sprawiedliwości**. Podniesienie jakości tworzonej w Polsce regulacji wymaga wzmocnienia roli, jaką w procesie projektowania i wdrażania interwencji publicznej mógłby odegrać sektor pozarządowy w postaci niezależnych think-tanków. Sprzyjać jej będzie również budowa efektywnej platformy debaty publicznej i istotna poprawa mechanizmów stanowienia i egzekwowania prawa przez centralne instytucje państwa. Jednym z głównych sposobów eliminacji formalizmu i biurokracji prawnej powinna być koncentracja na celach i treści przepisów, zarówno na etapie stanowienia prawa, jak i jego wdrażania. **Sposób formułowania regulacji powinien być precyzyjnie skorelowany z celami, jakie regulacja ma osiągnąć**.
- **Deregulacji w sferze gospodarczej nie powinno się rozumieć w sensie eliminacji jak największej liczby przepisów, ale jako „optymalizację” prawa**. Ma ona prowadzić do poprawy funkcjonowania instytucji publicznych i mechanizmów rynkowych. **Stabilizacji makroekonomicznej sprzyjać będzie włączenie Polski w ciąg najbliższych lat do strefy euro**. Możliwe to będzie dzięki konsekwentnej realizacji i jednoczesnej koordynacji reform strukturalnych, tak by były wdrażane w harmonii z fiskalną i monetarną pragmatyką całego procesu. Jego pożądanym elementem powinna być stopniowa modernizacja reguł fiskalnych i monetarnych wzmacniających racjonalność prowadzonej w Polsce polityki makroekonomicznej. W tym kontekście **do działań szczególnie poświadanych należy zaliczyć wyposażenie rządu w instrumenty sprawiające, że będzie ponosił odpowiedzialność za skutki finansowe proponowanych regulacji i za realizację budżetu państwa**. Chodzi przede wszystkim o możliwość wprowadzenia blokady budżetowej, rozumianej jako ograniczenie wprowadzenia w życie zmiany w obowiązującym prawie, jeśli dana nowelizacja zagraża dyscyplinie budżetowej.

REKOMENDACJE DLA POLITYKI PODNOSZĄCEJ PRODUKTYWNOŚĆ, MOBILNOŚĆ I ADAPTACYJNOŚĆ GOSPODARKI

Podnoszenie produktywności pracy i kapitału, a także wyższej mobilności i adaptacyjności czynnika pracy i firm, wymaga koncentracji na czterech głównych filarach: infrastrukturze, edukacji i nauce oraz regulacjach gospodarczych i rozwiązaniach instytucjonalnych oraz organizacyjnych, zwłaszcza z obszaru rynku pracy.

- **Działania w zakresie infrastrukturalnym wymagają od państwa w pierwszej kolejności zwiększenia nakładów na infrastrukturę publiczną (transportową, telekomunikacyjną, przesyłu energii)**. Wysiętek inwestycyjny powinien być skoncentrowany na biegunach wzrostu. Inwestowanie zaś musi odbywać się przede wszystkim w takiej sekwencji przestrzennej i czasowej, by poprawa stanu infrastruktury w największym stopniu wpłynęła na decyzje inwestycyjne przedsiębiorstw, w tym strategię lokalizacyjne bezpośrednich inwestycji zagranicznych. **Oznacza to połączenie polskich metropolii drożnymi kanałami transportowymi z systemem gospodarczym Europy Zachodniej przy jednoczesnej budowie transportowego systemu dyfuzyjnego łączącego polskie metropolie z peryferiami**. Z kolei w obszarze infrastruktury teleinformatycznej **specjalną wagę należy przykładąć do takiego upowszechnienia Internetu szerokopasmowego i inwestycji telekomunikacyjnych, by uzyskać stałą gotowość polskiej gospodarki do absorpcji nowoczesnych wdrożeń**, między innymi dzięki inwestycjom w infrastrukturę „odporną na przyszłość”;
- W zakresie **inwestycji energetycznych** rekomendowany model postępowania obejmuje **kompleks działań nakierowanych na dywersyfikację źródeł energetycznych (w tym rozszerzenie ich o energię nuklearną) i źródeł finansowania (środki UE, prywatne, kredyty) oraz na podział odpowiedzialności (między biznes i państwo)**. Celem jest, aby nie tylko w 2030 roku, ale także w całym najbliższym dwudziestoleciu polska energetyka nie była źródłem zagrożeń i słabym ogniwem rozwoju gospodarczego generującym trudne do absorpcji ryzyka i koszty. Ważnym aspektem sformułowanych w raporcie zaleceń jest akcentowanie takich przemian w energetyce, by zaniedbanie nie ulegały kwestie klimatyczne, zwłaszcza potrzeba stopniowego ograniczania emisji dwutlenku węgla w polskim sektorze energetycznym;
- **Dopasowanie modelu edukacji do wyzwań współczesnego świata** oznacza zarówno poszerzenie dostępu do wczesnej edukacji od trzeciego roku życia poprzez adekwatny rozwój sieci przedszkoli, jak i umiejętne łączenie funkcji egalitarnych systemu oświaty powszechnej z jego funkcjami elitarnymi – łowienia talentów. **Indywidualizacja i personalizacja nauczania, podniesienie konkurencyjności nauki i szkolnictwa wyższego**

dzięki międzynarodowym punktom referencyjnym i zdrowej rywalizacji w dostępie do środków, wzrost znaczenia umiejętności, a nie tylko wiedzy, postawienie na indywidualną kreatywność, a zarazem umiejętność pracy zespołowej, gwarancje dostępu do edukacji na poziomie wyższym, a także nowy model doboru kadry nauczycielskiej i naukowej oraz zmiana modelu jej motywowania, to tylko wybrane elementy złożonego zestawu rekomendacji z zakresu edukacji zaproponowanego w raporcie;

- W perspektywie 2030 roku, biorąc pod uwagę konieczność wyzwania potencjału rozwojowego Polski, niezwykle ważne jest, aby znacznie zwiększyć skromne jak dotąd środki przeznaczane na badania naukowe. Dzieje się tak w innych, myślących o przyszłości krajach świata. **Wzrost nakładów na sferę nauki i techniki powinien rozpocząć się już dziś i przebiegać równoległe do wprowadzania w niej mechanizmów promujących efektywność i nowoczesność prowadzonych badań.** Podwyższenie nakładów publicznych na sferę B+R powinno w szybkim czasie, przy założeniu jednoczesnych zmian proefektywnościowych, przełożyć się na wzrost jakości polskich badań. W efekcie zwiększy się zainteresowanie sektora prywatnego ich finansowaniem. **To z kolei wywoła mechanizmy współpracy między nauką a biznesem pozwalające korzystać z osiągnięć naukowych w praktyce gospodarczej i budować przewagi konkurencyjne w innowacyjności;**
- **Zwiększenie adaptacyjności i mobilności zasobów pracy** wymaga z jednej strony edukacji dopasowanej do wymogów rynku pracy, zwłaszcza edukacji przez całe życie, a z drugiej – wprowadzenia nowych rozwiązań instytucjonalnych i prawnych w jego obudowie. **Dotyczy to w szczególności nowych reguł prowadzenia aktywnych polityk rynku pracy** – nakierowania ich na efektywność i zewnętrzne kontraktowanie, zaadresowania działań nie tylko do bezrobotnych, ale i do biernych oraz pracujących, a także uelastycznienia rozwiązań kodeksowych w zakresie regulacji decydujących o sztywności czasu pracy i wynagrodzeń. Przekształcenia wymaga także model łączenia pracy zawodowej i funkcji rodzinnych (**nowy model cyklu życia i kariery zawodowej**, współodpowiedzialność kobiet i mężczyzn za opiekę nad dziećmi). **Przebudowa modelu polityki społecznej powinna przebiegać w kierunku workfare state (plus workfare society),** a więc pozwalać na uruchomienie niewykorzystywanego do tej pory potencjału osób pozostających poza rynkiem pracy (m.in. części kobiet, osób niepełnosprawnych, osób poniżej 24. i powyżej 50. roku życia).

REKOMENDACJE DLA POLITYKI KSZTAŁTUJĄCEJ SPOŁECZNY WYMIAR ROZWOJU I STWARZAJĄCE WARUNKI DO JEGO DYFUZJI – OD KAPITAŁU PRZETRWANIA I ADAPTACYJNOŚCI DO SPOŁECZNEGO KAPITAŁU ROZWOJU

W perspektywie 2030 roku **zagrożeniem jest utrzymywanie się w Polsce niskiego poziomu kapitału społecznego.** Może to negatywnie wpłynąć na czynniki konieczne do stworzenia warunków dla wzrostu gospodarczego, modernizacji i budowy długookresowej pozycji konkurencyjnej w świecie. **Wzrost kapitału społecznego powinien następować w takim kierunku, aby Polacy zdołali uzupełnić kapitał przetrwania i adaptacyjności, jakim w większości dysponują obecnie, o kapitał rozwojowy umożliwiający skuteczną kooperację i rozwój we współczesnym świecie opartym na innowacji i kreatywności, w którym jedynym stałym elementem jest zmiana. Rekomendacje obejmują także wiele działań wzmacniających polskie społeczeństwo obywatelskie i wspierających tworzenie ośrodków budujących nową klasę kreatywną,** która będzie motorem zmian w Polsce w najbliższym dwudziestolecu. W ich centrum znajduje się **budowanie zaufania obywateli do infrastruktury instytucjonalnej państwa: instytucji publicznych i administracji, które będzie tym wyższe, im większa będzie sprawność działania tej infrastruktury.**

- **Poprawa efektywności instytucji oferujących usługi publiczne,** takie jak wymiar sprawiedliwości, ochrona zdrowia, ochrona mienia i osób, publiczne media czy opieka społeczna, **może nastąpić wyłącznie dzięki wprowadzeniu nowoczesnych metod zarządzania i wynagradzania** w tych instytucjach. Zaadaptowanie doświadczeń sektora prywatnego, a w niektórych wypadkach budowa obszarów współpracy sektora publicznego z prywatnym, powinny stanowić fundament strategii podnoszenia sprawności państwa. W szczególności przededefiniowania wymaga rola mediów publicznych, które powinny stać się źródłem standardów w zakresie rzetelnej informacji, debaty publicznej, kultury wysokiej, promowania postaw i wartości spójnych z potrzebami kształtowania społecznego kapitału rozwojowego na miarę XXI wieku;
- **Debata publiczna powinna być poświęcona kluczowym wyzwaniom oraz dylematom polityki rozwojowej państwa i na równi angażować wszystkich interesariuszy,** w tym tych, którzy, jak trzeci sektor, są dziś często z tego dialogu wyłączeni. **Celem powinien być przy tym wzrost zaufania ludzi między sobą oraz obywateli do państwa.** Taka jakość debaty pozwoli zamienić w dialog społeczny dotychczasowe nieumiejętne

i jednostronne komunikowanie przez władze publiczne ich celów, strategii i działań, a przez obywateli niepewności, frustracji i lęków. Dialog ten tworzyłby zrozumiały dla wszystkich obywateli (zarówno wygrywających na modernizacji, jak i tych, którzy borykają się z problemem przyswojenia sobie kapitału rozwojowego i z problemem umiejętności korzystania z niego) język opisu nowoczesnego świata oraz miejsca i roli w nim Polski.

- **Polska powinna również zdefiniować i profesjonalnie, w sposób systematyczny promować za granicą swój wizerunek**, spójny pod względem tożsamości i wartości z wizerunkiem promowanym wewnątrz kraju, **tak by z jednej strony sprzyjać pozytywnej identyfikacji obywateli polskich przebywających za granicą z państwem i między sobą nawzajem, a z drugiej kreować obraz Polski jako kraju nowoczesnego i dynamicznego wśród obywateli innych państw. Działania takie są szczególnie istotne w dobie globalnej konkurencji o kapitał i inwestycje;**
- **Nowe podejście do spójności społecznej wymaga zorientowania przede wszystkim na efektywne wykorzystywanie potencjałów wszystkich osób cierpiących na deficyty i dysfunkcje, utrudniające im samodzielne korzystanie z tych potencjałów. W takim podejściu instrumenty polityki społecznej powinny być nastawione przede wszystkim na likwidację bądź minimalizację przyczyn wykluczenia**, a jeżeli okaże się to niemożliwe, to na zapewnienie, by w największym możliwym stopniu nie przeszkadzały one w integracji ekonomicznej i społecznej. Perspektywa 2030 roku w obszarze spójności społecznej wymaga również przygotowania instrumentarium polityki do nowo rodzących się zagrożeń. W szczególności po 2020 roku wzrośnie ryzyko ubóstwa osób starszych, co będzie wymagało skierowania do tej kategorii osób nowych instrumentów, które pozwolą im dłużej pozostawać sprawnymi i aktywnymi zawodowo i społecznie. Instrumenty takie już obecnie powinno się wdrażać wobec osób niepełnosprawnych m.in. przez poprawę dostępu do nowoczesnych metod rehabilitacji i edukacji. **W długofalowej polityce spójności ważne jest zrozumienie, że szansa na rozwój uboższych obszarów polega przede wszystkim na uczestniczeniu w sukcesie najsilniejszych regionów, a nie na doraźnej pomocy w ramach polityki redystrybucji i przywilejów.** Dlatego też w przedstawionych rekomendacjach, budujących dyfuzyjną oś proponowanego modelu rozwoju spójność rozumie się przede wszystkim w kategoriach funkcjonalnych, a nie tylko w odniesieniu do wyrównywania poziomu dochodów. Jednocześnie przedstawione propozycje zbudowane zostały na podstawie zasady mówiącej, że **funkcjonalne powiązania peryferii z centrami wzrostu będą tym silniejsze, im skuteczniej obszary opóźnione będą budować własny potencjał rozwojowy;**
- Efektywna polityka publiczna w niektórych dziedzinach może się przyczynić do przyspieszenia procesów dyfuzji rozwoju z obszarów szybko się rozwijających i wiodących na dzisiejsze peryferie. Do takich dziedzin należą przede wszystkim infrastruktura i edukacja. **Żadna z polityk dyfuzyjnych nie będzie w pełni skuteczna, jeśli nie poprawi się dostępność transportowa i komunikacyjna obszarów peryferyjnych**, a więc ich przestrzenne powiązanie z regionalnymi centrami rozwoju i największymi metropoliami. **Podejmowane działania powinny sprzyjać przede wszystkim minimalizacji ryzyka powstania podwójnej peryferyjności: centrów rozwojowych kraju wobec Europy i świata oraz terenów o gorszym potencjale rozwojowym (obszary wiejskie, małe miasta, regiony Polski Wschodniej) w stosunku do aglomeracyjnych centrów rozwojowych Polski.** W perspektywie do 2030 roku oznacza to taką modyfikację i unowocześnienie istniejących sieci transportowych, by do portu lotniczego docierało się z każdego zakątka kraju nie z dwiema, ale z jedną przesiadką. **Za nie mniej ważne w kontekście wyrównywania szans rozwojowych należy uznać upowszechnienie opieki przedszkolnej.** Konieczna jest także zmiana dzisiejszego modelu dostępu do publicznych wyższych uczelni, faworyzującego osoby z wysokim statusem społecznym i ekonomicznym. Na wszystkich szczeblach kształcenia wskazane jest zwiększenie mobilności nauczycieli, stworzenie modeli rozpowszechniania dobrych praktyk i silniejsze powiązanie finansowania i karier z oceną jakości pracy;
- Ważnym zadaniem jest **likwidacja wykluczenia cyfrowego, szczególnie dotyczącego obszarów wiejskich.** Jednak jeśli technologie teleinformacyjne mają stać się katalizatorem dyfuzji rozwoju, **potrzebne jest nie tyle jednorazowe zniwelowanie różnic (na przykład w dostępie do Internetu), ile stworzenie trwałego, powszechnego mechanizmu absorbowania przez społeczeństwo nowych technologii**, także tych, które dopiero zostaną wymyślane. Ponownie kluczową rolę odegra tu system edukacji. Konieczne jest skupienie uwagi systemu szkolnego na poprawie umiejętności polskich uczniów w dziedzinach, w których

od lat wypadają oni poniżej przeciętnej dla krajów OECD – naukach przyrodniczych i matematyce, kreatywnym myśleniu, rozwiązywaniu nieszablonowych problemów;

- W perspektywie 2030 roku **znielowania wymaga zagrożenie dalszą peryferyzacją obszarów o gospodarce ze znacznym udziałem rolnictwa niskotowarowego lub nietowarowego**. Przedstawione **rekomendacje upatrują szansy dla tych regionów nie w podtrzymywaniu ich funkcji rolniczej, ale w odchodzeniu od niej. Wskazują na konieczność likwidacji odrębności systemu podatkowego dla osób prowadzących działalność rolniczą oraz na potrzebę modernizacji systemu ubezpieczenia społecznego rolników**. Celem rekomendowanych zmian jest znielowanie zniekształceń wywieranych na indywidualne decyzje o wyborze ścieżki zawodowej przez odrębne rozwiązania podatkowo-wydatkowe w gospodarce rolnej. Na rekomendowanych zmianach skorzystają zarówno osoby, których wyborem będzie podjęcie pozarolniczej aktywności zawodowej, jak i te, które zdecydują się na jej kontynuowanie.

AUTORZY RAPORTU:

Redakcja naukowa:

Michał Boni

Zespół autorski:

Paweł Bochniarz, Michał Boni, Maciej Bukowski, Eliza Durka, Maciej Duszczyk, Maciej Grabowski, Mikołaj Herbst, Paweł Kaczmarczyk, Lidia Kołucka-Żuk, Jakub Michałowski, Dominika Milczarek-Andrzejewska, Dorota Poznańska, Piotr Rymaszewski, Alek Tarkowski, Mateusz Walewski, Jakub Wojnarowski.

Współpraca:

Igor Ostrowski, Kamil Rakocy.